

VALERIANA OFFICINALIS O'SIMLIGINING BIOKIMYOVIY TARKIBI VA FARMAKOLOGIK XUSUSIYATLARI.

Sherzod Fozilov Musurmonovich - Termiz davlat universiteti katta
o'qituvchisi(PhD). Surxondaryo, O'zbekiston

Qayumova Risolat Boymurod qizi - Termiz davlat universiteti II kurs magistranti

Anotatsiya: Maqolada *Valeriana officinalis* L. o'simligining dorivorlik xususiyatlari va shifobaxshligi turli adabiyotlar taxlili asosida yoritib berilgan. Tabobatda yurak va qon-tomir kasalliklarini oldini olish hamda davolashda, ayniqsa asab sistemasini tinchlantirishda dorivor o'simliklar va ulardan olinadigan dori vositalari keng miqyosda ishlatiladi.

Kalit so'zlar: *Valeriana officinalis*, *Valeriana ko'chatlari*, *hidi*, *dorivorligi*, *tarkibi*, *navlari*, *tarqalish maydoni*, *biologiyasi*

THE BIOCHEMICAL COMPOSITION AND PHARMACOLOGICAL PROPERTIES OF THE PLANT VALERIANA OFFICINALIS.

Fazilov Sherzod Musurmonovich - Termez State University, Teacher.
Surkhandarya, Uzbekistan

Qayumova Risolat Boymurod qizi - 2nd-year master's student at Termiz State
University.

Annotation: The article highlights the medicinal properties and healing potential of the plant *Valeriana officinalis* L., based on an analysis of various literature sources. Medicinal plants and medicines obtained from them are widely used in medicine for the prevention and treatment of heart and blood vessel diseases, especially for calming the nervous system.

Keywords: *Valeriana officinalis*, *Valeriana seedlings*, *smell*, *medicinal properties*, *composition*, *varieties*, *distribution area*, *biology*.

БИОХИМИЧЕСКИЙ СОСТАВ И ФАРМАКОЛОГИЧЕСКИЕ СВОЙСТВА РАСТЕНИЯ VALERIANA OFFICINALIS.

Шерзод Фозилов Мусурмонович - Термиз государственный университет
(PhD) преподаватель. Сурхандарья, Узбекистан.

Қаюмова Рисолат Боймурод кизи - Термиз государственный университет, 2
курс магистрант.

Аннотация: В статье освещены лекарственные свойства и целебность растения *Valeriana officinalis* L. на основе анализа различных литературных источников. Лекарственные растения и препараты, полученные из них, широко используются в медицине для профилактики и лечения заболеваний сердца и кровеносных сосудов, особенно для успокоения нервной системы.

Ключевые слова: *Valeriana officinalis*, семена валерианы, запах, лекарственные свойства, состав, сорта, ареал распространения, биология.

Valeriana L. ko'p yillik o'tlar turkumi bo'lib, kaprifoliaceae oilasiga mansub, ildizi va ildizpoyalari dori sifatida ishlatiladi. Ularning ildizlari va ildizpoyalari o'ziga xos hid va ozgina achchiq ta'm beradi. Hozirgi vaqtda butun dunyoda valeriananing 200 dan ortiq turlari topilgan. Yovvoyi yoki madaniy turlarning aksariyati Germaniya, Gollandiya, Fransiya, Belgiya, Sharqiy Yevropa, Hindiston, Yaponiya, Meksika, Xitoy va AQShda tarqalgan. Biroq, tibbiy tadqiqotlar yoki klinik qo'llanmalarda faqat bir nechta turlar keng tarqalgan. Misol uchun, *Valeriana officinalis* L (*V. officinalis*) uzoq vaqt davomida Evropa va Qo'shma Shtatlarda engil va o'rtacha uyqusizlikni davolash uchun ishlatilgan. Xitoyda valeriananing 17 turi va ikkita turi mavjud bo'lib, ularning aksariyati shimoli-sharqdan janubi-g'arbgacha bo'lgan mintaqalarda tarqalgan (Xitoy Fanlar akademiyasi, 2004). Ulardan *V. officinalis*, *Valeriana amurensis* P. Smirn turlari sobiq Kom. (*V. amurensis*), *Valeriana jatamansi* Jons (*V. jatamansi*), *Valeriana hardwickii* Wall. (*V. hardwickii*), *Valeriana alternifolia* Bunge (*V. alternifolia*) va *Valeriana fauriei* Briq. (*V. fauriei*) *Rhizoma et Radix Valerianae* (RERV) ning Xitoy materia tibbiyoti sifatida ishlatilgan. Aksincha, *V. officinalis*, *Valeriana wallichii* DC. (*V. wallichii*) va *Valeriana edulis* Nutt. (*V. edulis*) qo'llaniladigan asosiy dorivor turlar hisoblanadi

Valerian ildizi - ko'p yillik o'simlik (Valerianaceae oilasi) qadimgi davrlardan beri terapiyada keng qo'llaniladi. Ko'pgina mamlakatlarda (ayniqsa Evropada) valerian ildizi engil asabiy taranglik va uyqu buzilishlarini bartaraf etish uchun mashhur dorivor o'simlik mahsuloti hisoblanadi. Biroq, valerian ildizi ekstrakti odamlarda tinchlantiruvchi ta'sir ko'rsatadigan dalillar ko'p. Ushbu dorivor o'simlik insonda uyqu sifatini yaxshilashi uxlab qolish kechikishini kamaytirishi va ijtimoiy stressli vaziyatda somatik qo'zg'alish hissiyotlarini kamaytirishi ko'rsatilgan. Bundan tashqari, *V. officinalis* L. ekstrakti benzodiazepinga o'xshash boshqa xususiyatlarga ega bo'lmasa-da, markaziy benzodiazepin retseptorlari bilan bog'laydigan moddalarni o'z ichiga olganligi aniqlandi.

Toksikologik nuqtai nazardan, farmatsevtika o'simlik mahsulotlari tarkibidagi og'ir metallar aralashmalarini nazorat qilish juda muhim muammodir. Tuproqdagi dorivor o'simlik mahsulotining turli xil bio-mavjudligi tufayli ularning xom ashyo (o'tlar)dagi darajasi sezilarli darajada farq qilishi mumkin.

Valeriananing ba'zi turlari an'anaviy dori-darmonlar sifatida ishlatilgan, qo'rquvni tinchlantirish va ongni tinchlantirish, qonni rag'batlantirish, qon aylanishini faollashtirish va hayz ko'rishni tartibga solish, og'riqni yengillashtirish uchun qon aylanish oqimini tartibga solish, ovqat hazm qilishni rag'batlantirish va asab, yurak-qon tomir va ovqat hazm qilish tizimlari, yallig'lanish, ginekologiya va boshqalar kasalliklarini davolash. Farmakologik tadqiqotlar Valeriananing 150-200 ga yaqin kimyoviy tarkibiy qismlardan shuningdek, markaziy asab tizimida faol bo'lgan flavonoidlar va lignanlardan iborat. Valeren kislotasi asosiy tarkibiy qism sifatida qabul qilinadi. *V. officinalis*ning ildizlari va ildizpoyalari ikkita asosiy guruhga ega: uchuvchi moyning sesquiterpenlari (valeren kislotasi va uning boshqa hosilalari, valeranon, valeranal va kessil efirlari) va valepotriatlar (valtrat, didrovaltrat, atsevaltrat va izovalertratlar), flavonoidlar, triterpenlar, lignanlar va alkaloidlar kabi boshqa tarkibiy qismlarga kengayishi. sedativ, gipnoz, antispazmodik, og'riq qoldiruvchi, antidepressant, anksiyolitik, antikonvulsant,

antiepileptik, neyroprotektiv, antibakterial, antiviral, sitotoksik va antitumor ta'sirini, shuningdek, yurak-qon tomir va miya tizimini yaxshilashni aniqladi. Valerianadan 800 dan ortiq birikmalar ajratilgan yoki aniqlangan, jumladan iridoidlar, lignanlar, flavonoidlar, sesquiterpenoidlar, alkaloidlar va efir moylari. Neyroprotektiv, yallig'lanishga qarshi, sitotoksik va sedativ ta'sirga ega bo'lgan tarkibiy qismlar ham aniqlangan. Biroq, hozirgi vaqtda Valerianadan ishlab chiqilgan dorilar etarli darajada emas. Valeriananing an'anaviy klinik qo'llanilishi bilan bevosita bog'liq bo'lgan farmakologik ta'sirlarni, samarali tarkibiy qismlarni va mexanizmlarnimisol keltirish mumkin, Tibbiy amaliyotda valeriana yumshoq sedativ, spazmolitik va safro haydash xususiyatlari uchun qadrlanadi. Unga asoslangan dorilar dunyoning ko'plab mamlakatlarida uyqusizlik, asabiy qo'zg'alish, yurak-qon tomir tizimining nevrozi, astma, epilepsiya, OIT va qalqonsimon bez kasalliklarini davolashda qo'llaniladi. ammo bazi turlari va ularning tarkibidagi efir moylari uyqusizlikni davolash uchun yaxshi rivojlanganligini aniqlangan. Resurslardan samarali foydalanishni rag'batlantirish uchun ko'proq valeriana turlari va ularning turli xil dorivor qismlari kelgusida tegishli tadqiqotlar markazida bo'lishi kerak.

Xulosa. Asab, yurak-qon tomir va ovqat hazm qilish tizimlari, yallig'lanish va ginekologiya kasalliklarini davolashda foydalanishni osonlashtirish va oldini olish maqsadida valeriananing an'anaviy samaradorligiga asoslangan klinik tadqiqotlar o'tkazilishi nihoyatda zarur, chunki hozirgi kunda insonlarda vujudga kelayotgan ko'pgina kasalliklarni davolashda mana shu o'simlik davo bo'lishi kutilmoqda. Kelajakdagi tadqiqotlar, shuningdek, neyrodegeneratsiya, yurak-qon tomir va serebrovaskulyar, yallig'lanish va o'smalar bilan bog'liq kasalliklarni davolash uchun yangi dorilarga Valeriananing samarali fraktsiyalari yoki faol birikmalarini ishlab chiqishga qaratilgan.

REFERENCES

1. Musurmonovich F. S. Dorivor mavrakning bioekologiyasining o'ziga xos xususiyatlari //Nazariy va amaliy fanlardagi ustuvor islohotlar va zamonaviy ta'limning innovatsion yo'nalishlari. – 2024. – Т. 1. – №. 5. – С. 571-577.
2. Горбунов Ю.Н. Валерианы флоры России и сопредельных государств: Морфология, систематика, перспективы использования. М.: Наука, 2002. 207 с.
3. Ишмуратова М.М., Ишбирдин А.Р., Хужина А.А. Фитоценология, фенология и популяционные характеристики видов рода *Valeriana* ряда *Officinales* в заповеднике «Шульган-Таш» // Биологическое разнообразие, спелеологические объекты и историко-культурное наследие охраняемых природных территорий Республики Башкортостан: сб. науч. тр. Уфа: Информреклама, 2008. Вып. 3. С. 67–79.
4. Musurmonovich F. S., Baxriddinovna R. U. Oqsil taqchilligini ta'minlashda soya o'simligining o'rni //Nazariy va amaliy fanlardagi ustuvor islohotlar va zamonaviy ta'limning innovatsion yo'nalishlari. – 2024. – Т. 1. – №. 4. – С. 254-258.
5. Normuminovna Q. D., Musurmonovich F. S. Bioecological Properties of *Salvia Officinalis* L //Texas Journal of Multidisciplinary Studies. – 2022. – Т. 6. – С. 249-252.